

Quarterly of Islamic Awakening Studies

Summer 2025. Vol 14. Issue 2
ISSN (Print): 2322-5645- ISSN (Online): 2783-2112
Journal Homepage: <https://www.iabaj.ir/>

Research Paper

Depicting the Jewish Occupiers in the Poetry of Mahmoud Darwish, the Poet of the Palestinian Resistance, and Its Role in the Islamic Awakening

Ali Mohammadzadeh Soltanahmadi¹, Mohammad Reza Eslami^{*2}

1. PhD student in Arabic Language and Literature, Department of Arabic, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Madani University of Azerbaijan, Tabriz, Iran.
2. Faculty member and assistant professor, Department of Arabic, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Madani University of Azerbaijan, Tabriz, Iran

ARTICLE INFO

PP: 1-20

Use your device to scan and read the article online

Keywords: Resistance literature Islamic awakening Jewish image Palestine Mahmoud Darwish

Article History:

Received:

April 16, 2025

Accepted:

December 22, 2025

Published:

February 25, 2026

Abstract

The year 1948 was the year of the establishment of the usurping and fake Israeli regime, and the generation of poets who later wrote poems about the Palestinian issue should be called the generation of "defeat, sadness, and broken-hearted. With the growth of the sense of Arab ethnicity in the region, the victory of the revolutions of the nations of the world, and the Islamic awakening in it under the shadow of armed resistance, a generation came to the scene of struggle and thought, in whose perspective everything was different from the previous generation. Mahmoud Darwish (1941-2008) is the poet of this generation, who not only fought against the Zionist Jews with his practical actions and poetry. The present study attempts to explain and depict the image of the Jewish occupiers in Mahmoud Darwish's poetry in an analytical-descriptive manner and its impact on the mind and understanding of the audience in the Islamic awakening and resistance. (Method) The overall results of this study indicate that in his poetry, especially in his political poems, Darwish uses heritage, symbols, codes, and myths more than he does in depicting the true face of the Jewish occupiers, their beliefs, goals, and role in erasing Islamic and Arab identity and strengthening the spirit of racism based on deviant beliefs and distorted myths of the Jews, and considers his poetry as a tool for challenging and fighting against the occupying enemy (Findings).

Citation: Mohammadzadeh Soltanahmadi, A and Eslami, M. (2025). **Depicting the Jewish Occupiers in the Poetry of Mahmoud Darwish, the Poet of the Palestinian Resistance, and Its Role in the Islamic Awakening.** Journal of Islamic Awakening Studies, 14(2),1-20

* **Corresponding author:** Mohammad Reza Eslami, **Email:** mr.eslami@yahoo.com

Copyright © 2025 The Authors. Published by basijasatid. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

The 1948 establishment of the usurping Israeli regime marked a pivotal rupture, creating a generation of Palestinian poets initially defined by "defeat, sorrow, and brokenness." This landscape, however, began transforming after the 1952 revolution, fueled by rising Arab nationalism, global decolonization movements, and a burgeoning Islamic awakening shadowed by armed resistance. At the forefront of this new generation stands Mahmoud Darwish (1941–2008), the iconic poet of resistance. Rather than merely lamenting loss, Darwish weaponized poetry as a tool for political struggle and existential defiance, dedicating his oeuvre to exposing the true nature of the Zionist occupiers. This study employs an analytical-descriptive method to investigate how Darwish systematically constructs the image of the Jewish occupiers in his political verse—highlighting their ideological distortions, racist tenets, and brutal practices. Furthermore, it examines the critical function of this poetic portrayal in shaping public consciousness, fostering Islamic and Arab awakening, and galvanizing sustained resistance against occupation. By dissecting Darwish's use of myth, symbolism, and historical critique, this research illuminates how his poetry transcends artistic expression to become a potent mobilizing force against colonial erasure and for the reclamation of Palestinian and Islamic identity.

Methodology

This study employs a qualitative, analytical-descriptive methodology to examine the portrayal of Jewish occupiers in Mahmoud Darwish's poetry and its impact on Islamic awakening and resistance. As a library-based documentary research, the study draws its primary data from Darwish's complete poetic works (*Al-A'māl al-Shi'riyyah al-Kāmilah*, 2000), from which verses depicting Zionist ideology, behaviors, and myths were systematically extracted. Secondary sources include Qur'anic exegesis (particularly verses on the Children of Israel), biblical and Talmudic references, and critical studies on resistance literature and Zionism. The extracted poetic evidence was thematically

categorized into three axes—ideological-religious traits (e.g., scriptural distortion, claiming divine chosenness), social characteristics (e.g., spreading corruption, cruelty), and political behaviors (e.g., warmongering, torture, hostility toward Islam). Each category was analyzed to identify Darwish's use of poetic devices (symbol, myth, irony, metaphor) and to assess how these depictions function as a catalyst for awakening, mobilization, and sustained resistance against occupation. The study also contextualizes the poems within their historical-political framework (e.g., the Sabra and Shatila massacre, the Kafr Qasim massacre) to ensure interpretive accuracy. While limitations include reliance on translation and a focus solely on Darwish, the methodology provides a rigorous framework for understanding how committed poetry can shape collective consciousness and inspire political action.

Results and Discussion

The analysis of Mahmoud Darwish's poetry reveals that he systematically portrays Jewish occupiers through three interconnected dimensions: ideological-religious, social, and political. Ideologically, Darwish exposes Zionist reliance on scriptural distortion (*tahrīf*), the fabrication of myths such as the "Chosen People" and the "Promised Land from the Nile to the Euphrates," and the exploitation of biblical narratives to legitimize occupation. Socially, his poetry depicts the occupiers as promoters of corruption and moral decay on the land, alongside extreme cruelty and criminality—most vividly captured in his testimonies of the Sabra and Shatila massacre and the Kafr Qasim massacre. Politically, Darwish highlights mass Jewish migration to Palestine as a pseudo-religious duty, relentless warmongering and land expropriation, systematic torture of Palestinians, and a deep-seated hostility toward Islam, Muslims, and Arab identity. Across these themes, Darwish employs metaphor (e.g., wasps sucking wild berries for Zionist exploitation), myth (e.g., deconstructing the "land without a people" fallacy), irony (e.g., calling occupiers "pure

soldiers" and "prophets"), and intertextuality with the Qur'an and Torah to delegitimize Zionist claims. The discussion confirms that these poetic portrayals are not mere artistic expressions but strategic tools for awakening. By naming the enemy's true face-distorting scriptures, committing massacres, torturing the defenseless, and harboring expansionist ambitions-Darwish transforms collective grief into political consciousness and a call to resistance. His poetry functions as an anti-colonial pedagogy: it informs the reader of historical crimes, generates moral outrage, and ultimately mobilizes Islamic and Arab publics to reject normalization and persist in armed and cultural struggle until liberation. Thus, the results affirm that Darwish's depiction of Jewish occupiers is a cornerstone of his contribution to Islamic awakening, as it dismantles Zionist mythology, exposes occupation as a criminal enterprise rather than a divine promise, and reframes resistance as both a right and a sacred duty.

Conclusion

In conclusion, Mahmoud Darwish emerges not merely as a poet of exile and loss but as a strategic architect of resistance consciousness who systematically dismantles the ideological, social, and political façade of Zionist occupation through his committed poetry. This study has demonstrated that Darwish portrays Jewish occupiers across three interconnected axes: ideologically, as forgers of scriptures and fabricators of myths such as the "Chosen People" and the "Promised Land from Nile to Euphrates"; socially, as purveyors of corruption, moral decay, and unspeakable cruelty-evidenced in his poetic testimonies of the Sabra and Shatila and Kafr Qasim massacres; and politically, as expansionist warmongers who exploit religious migration narratives, systematically torture Palestinians, and harbor deep-seated hostility toward Islam and Arab identity. By employing metaphor, myth, irony, and intertextual references to the Qur'an and Torah, Darwish strips Zionist claims of their sacred legitimacy and reframes occupation as a criminal enterprise rooted in distortion and violence rather than divine promise. Crucially, his poetry functions as a

catalyst for Islamic awakening: it transforms collective grief into political consciousness, generates moral outrage, and mobilizes readers to reject normalization and persist in resistance. Darwish's work thus proves that literature, when wielded with strategic intentionality, is not a substitute for armed struggle but a vital companion to it-awakening the ummah, exposing the enemy, and keeping the flame of liberation alive across generations. Future research may extend this inquiry by comparing Darwish's portrayal of Jews with that of other resistance poets or by tracing the diachronic evolution of his imagery from his early revolutionary phase to his later, more lyrical and melancholic style. Islamic awakening can be attributed to the dominant discourses in Islamic countries that have reduced this shared heritage to a "Palestinian internal issue." The interaction between these three identities-resistance identity among Palestinians, legitimizing identity employed by Israel, and the stalled project identity of Arab actors-constitutes the central dynamic examined in this article. In Gaza, in response to the genocidal actions of recent years, resistance precisely exemplifies resistance identity: Palestinians, relying on political Islam and territorial heritage, have constructed an identity that resists erasure. Their identification process transforms "suffering" into "agency," as they seek to prevent the external disregard of their identity through the reconstruction and strengthening of religious and national symbols. Israel's reciprocal action employs legitimizing identity, utilizing historical-religious narratives linked to concepts of self-defense and counter-terrorism to justify its crimes in Gaza. Through this legitimizing identity, the regime seeks to reduce the Gaza issue to a security threat, thereby justifying genocidal actions in the eyes of global public opinion. Ultimately, the Palestinian resistance identity transforms passive suffering into active agency, while Israel's legitimizing identity attempts to mask systematic destruction as legitimate self-defense, and the Arab world's stalled project identity reveals the deep rift between national interests and the ideal of a unified Ummah.

فصلنامه مطالعات بیداری اسلامی

دوره ۱۴، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴

شاپا چاپی: ۵۶۴۵-۲۳۲۳

Journal Homepage: <https://www.iabaj.ir>

مقاله پژوهشی

ترسیم سیمای اشغالگران یهود در شعر «محمود درویش» شاعر مقاومت فلسطین و نقش آن در بیداری اسلامی

علی محمدزاده سلطان احمدی* - دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عرب گروه عربی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

محمد رضا اسلامی - عضو هیئت علمی و استادیار گروه عربی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
شماره صفحات: ۱-۲۰ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید	سال ۱۹۴۸م، سال تأسیس رژیم غاصب و جعلی اسرائیل است و نسل شاعرانی که بعد از آن درباره‌ی مسأله‌ی فلسطین شعر سرودند باید نسل «شکست، حزن و سرشکسته» خواند تا اینکه این وضع بعد از انقلاب سال ۱۹۵۲م، اندک اندک دگرگون می‌شود و با رشد حس قومیت عرب در منطقه و پیروزی انقلاب‌های ملل جهان و بیداری اسلامی در آن در سایه‌ی مقاومت مسلحانه، نسلی به صحنه‌ی مبارزه و تفکر می‌آید که در چشم‌انداز او همه چیز با نسل پیشین متفاوت است محمود درویش (۱۹۴۱-۲۰۰۸) شاعر این نسل است که با اقدام عملی و شعر خود نه تنها به مبارزه با یهودیان صهیونیسم اقدام می‌کند بلکه به افشاگری چهره‌ی واقعی آنان در شعر خود می‌پردازد (مسئله) پژوهش حاضر تلاش می‌کند تا به شیوه‌ی تحلیلی - توصیفی به تبیین و ترسیم سیمای اشغالگران یهود در شعر محمود درویش و تاثیر آن بر ذهن و درک مخاطب در بیداری اسلامی و مقاومت بپردازد. (روش) نتایج کلی این پژوهش بیانگر آن است که درویش در شعر خاصه در اشعار سیاسی خود بیشتر از میراث، نماد، رمز و اسطوره بهره می‌جوید تا اینکه به ترسیم چهره‌ی واقعی اشغالگران یهود، باورها، اهداف و نقش آن‌ها در محو هویت اسلامی و عربی و تقویت روحیه‌ی نژاد پرستی براساس باورهای انحرافی و اسطوره‌های تحریفی یهودیان، بپردازد و شعر خود را به عنوان ابزاری برای تحدی و مبارزه طلبی با دشمن اشغالگر بداند. شعر درویش علاوه بر انتقال پیام‌های شاعر، خواننده را به بیداری و مقاومت در برابر یهودیان اشغالگران فرا می‌خواند. (یافته‌ها)
واژه‌های کلیدی: ادبیات مقاومت بیداری اسلامی سیمای یهود فلسطین محمود درویش تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۰۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۲/۰۶	

استناد: محمدزاده سلطان احمدی، علی و اسلامی، محمد رضا (۱۴۰۴). ترسیم سیمای اشغالگران یهود در شعر «محمود درویش» شاعر مقاومت فلسطین و نقش آن در بیداری اسلامی. فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، ۱۴(۲)، ۱-۲۰

* نویسنده مسئول: محمد رضا اسلامی، پست الکترونیکی: mr.eslamy@yahoo.com

۱- مقدمه

«ایستادگی در برابر بیدادگری‌ها و نظام‌های ظالم، در تاریخ همه‌ی ملت‌ها و جامعه‌ها دیده می‌شود هنگامی که یک ملت یا جامعه‌ای به مبارزه با عوامل استبدادی داخلی یا تجاوز بیگانگان بر می‌خیزد، از سروده‌ها و نوشته‌هایی بهره می‌گیرد که موضوع اصلی آنها دعوت به مبارزه و پایداری و بیداری در برابر بیدادگران است. این نوع سروده‌ها و نوشته‌ها را «ادبیات پایداری» یا «ادبیات مقاومت» می‌گویند.» (جمعی از مؤلفان، ۱۳۸۹: ۵۶) عده‌ای از نویسندگان عرب بر آثار آن دسته از شاعرانی که پس از اشغال به سال ۱۹۴۸ م، در درون سرزمین‌های اشغالی ماندند و مقیم شدند، اصطلاح «شعر مقاومت» را به کار بردند تا اینکه شعرشان با آثار شاعرانی که بیرون از فلسطین اشغالی بودند و به شعر «معارضه و مخالفة» اشتها داشت، متمایز شود. (طه باز، ۱۳۸۰: ۲۹)

محمود درویش یکی از معروف‌ترین شاعران فلسطینی است که پس از سال ۱۹۴۸ م، در کشورش ماند و شعر خود را وقف نهضت مبارزه با اسرائیل و ترسیم سیمای واقعی اشغالگران یهود کرد تا اینکه شعرش از ماهیت ویژه‌ای برخوردار شود که آن را از آثار شاعرانی که فلسطین را ترک کردند و در کشورهای دیگر سکنی گزیدند، متمایز سازد.

البته محمود درویش در رابطه با پیوند ادبیات مقاومت فلسطین با ادبیات عربی می‌گوید: «نباید تصور کنیم که شعر مقاومت به طور ناگهانی از هیچ سر بیرون آورده است بلکه این شعر جویباری است که از رود خروشان ادبیات عرب سرچشمه گرفته و باز به آن خواهد پیوست.» (سلیمان، ۱۳۷۶: ۲۲۲)

محمود درویش نه تنها دیگران را جهت ایستادن و مقاومت در برابر دشمن متجاوز تشویق می‌کند مردم و هموطنان فلسطینی خود را جهت نفی صهیونیست‌ها به تحدی و مبارزه طلبی فرا می‌خواند بلکه خود نیز به طور عملی در این مسیر گام می‌نهد و با تکیه‌ی که بر نقش شعر در راه مبارزه و بیداری دارد در شعری تحت عنوان «عن الشعر» خود و شعرش را به عنوان مبارزه طلب معرفی می‌کند و می‌گوید: «لَو كَانَتْ هَذِي الْأَشْعَارُ / إِزْمِيلًا فِي قَبْضَةِ كَادِحٍ / قُبْلَةً فِي كَفِّ مُكَافِحٍ! / لَو كَانَتْ هَذِي الْأَشْعَارُ / لَو كَانَتْ هَذِي الْكَلِمَاتُ / مِحْرَاتًا بَيْنَ يَدِي فَلَا حَ / وَ قَمِيصًا أَوْ بَابًا أَوْ مِفْتَاحًا! / لَو كَانَتْ هَذِي الْكَلِمَاتُ / أَحَدُ الشُّعْرَاءِ يَقُولُ: / لَو سَرَّتْ أَشْعَارِي خَلَانِي / وَ أَغَاطَتْ أَعْدَائِي / فَأَنَا شَاعِرٌ / وَأَنَا سَاقُولُ!» (درویش، ۲۰۰۰: ۲۸) ترجمه: اگر این شعرها سلاحی در دست یک جنگو یا بمبی در دست یک مبارز بود اگر این شعرها، اگر این کلمات داسی در دستان یک کشاورز یا پیراهنی یا دری یا کلیدی بود. اگر این کلمات، یکی از شاعران می‌گوید: اگر این اشعار من دوستانم را شاد کند و دشمنانم را غضبناک سازد پس من شاعرم و خواهم سرود.

درویش در جای دیگر به نقش شعر خود در تحدی و مبارزه طلبی و بیداری مردم فلسطین و سرزمین‌های دیگر و ترسیم چهره‌ی دشمن اشغالگر اینگونه اشاره می‌کند: «شُدُوا وَثَاقِي / وَ أَمْنَعُوا عَنِّي الدَّفَاتِرَ وَ السَّجَائِرَ / وَ ضَعُوا التُّرَابَ عَلَيَّ فَمَي / فَالْشُّعْرُ دَمُ الْقَلْبِ / مِلْحُ الْخُبْزِ / مَاءُ الْعَيْنِ / يُكْتَبُ بِالْأَطْفَانِ / وَ الْمَحَاجِرِ / وَ الْخَنَاجِرِ / سَاقُولُهَا / فِي عُرْفَةِ التَّوْقِيفِ / فِي الْحَمَامِ فِي الْإِسْطَبِلِ / تَحْتَ السُّوْطِ / تَحْتَ الْقَيْدِ / فِي عُنْفِ السَّلَاسِلِ / مَلِيونُ عَصْفُورٍ / عَلَيَّ أَغْصَانِ قَلْبِي / يَخْلُقُ اللَّحْنَ الْمُقَاتِلِ» (همان: ۶۰) ترجمه: اگر مرا در بند کنی و اگر دفترها و سیگارها را از من بگیری و اگر خاک در دهانم کنی بدانید که شعر من خون است قلب را، نمک است نان را، آب است چشم را و به ناخن‌ها و چشم‌خانه‌ها و خنجرها نوشته می‌شود و من در اتاق بازداشت در حمام در اصطبل در زیر تازیانه در بند در قساوت زنجیرها خواهم گفت: که میلیونها پرنده بر شاخه‌های قلبم این نغمه‌ی مبارزه و پیکار را می‌آفرینند.

درویش برای دادخواهی ملت مظلوم فلسطین نهایت تلاش خود را می کند او در این اشعار برای مبارزه با ظلم و ستم و تجاوز صهیونیست ها از قدرت شعر خود جهت مقاومت و بیداری مردمان بهره می جوید و بر این باور است هر کسی با آنچه که در دست دارد باید برای راندن دشمن متجاوز مبارزه کند البته شاعر به اشعار مقاومت و پایداری اکتفا نکرده و به سلاح شعر بسنده نمی کند بلکه تمایل دارد در مخالفت با یهودیان صهیونیست و سیاست های ظالمانه متجاوزان قدم در میدان معرکه نهاده و جان فشانی کند و با این اقدامات خود، مردم را به مبارزه مسلحانه ترغیب می کند.

به عنوان پایان سخن در این بخش اینکه درویش به این نتیجه رسیده بود که «رسالت زندگی ادبی او، قضیه ی آزادی میهن است و هرآنچه که از تبعید، آوارگی، ظلم و ستم به آن می پردازد، بازتاب همان مسائلی است که هموطنانش در حال دست و پنجه نرم کردن با آنها هستند.» (جهان بخت لیلی و مافی، ۱۴۰۱: ۱۴۵).

۱-۱- بیان مسئله

ادبیات فلسطین از هنگام پیدایش (شعر مقاومت) به سال ۱۹۳۶ م، تا حال در مسیر تغییر و تحول و تکامل گام برداشته است. از سال ۱۹۶۰ میلادی که قالب سنتی شعر کلاسیک را شکست درون مایه ی آن از دهه ی پنجاه به بعد از قضیه ی فلسطین به دور نبوده، بطوری که آینه ی تمام نمای حوادث و وقایع فلسطین شده است.

بیشتر ناقدان عرب، براین باورند که حاصل تأسیس دولت صهیونیسم و کشمکش های اعراب و اسرائیل «شعر مقاومت فلسطین» شد. ادبیاتی مقاوم و تسلیم ناپذیر، استوار و مرتبط با شاخه های ادبیات متداول قدیم عرب و جریان های نوین ادبی و مکاتب معاصر با رویکردی متعهد و ملتزم به قضیه ی فلسطین که در این میان نقش شاعر متعهد فلسطینی «محمود درویش» برجسته به نظر می آید چرا که او از پیشگامان شعر مقاومت فلسطین است که شعرش را یکسره وقف آرمان فلسطین نموده و به «شاعر مقاومت» معروف گشته است و در این بُعد شهرت و آوازه ی جهانی یافته است.

ادبیات مقاومت عرب (فلسطین)، در دو جبهه نبرد می کند: جبهه ی آگاه کردن، بسیج و بیداری اسلامی، جبهه های پاسخگویی به عمد یا غیر عمد ادبیات صهیونیسم و در این دو جبهه شایستگی خود را به شیوه ای تردید ناپذیر ثابت می کند. تأثیر قضیه ی فلسطین بر شعر معاصر عرب به حدی بود که اگر تشکیل رژیم غاصب یهود اتفاق نمی افتاد نه اعراب رشد فکری سیاسی فعلی را پیدا می کردند و نه شعر عرب به خصوص شعر فلسطین به این درجه ی از ولایی می رسید.

با توجه به آنچه که گفته شد پژوهش حاضر در پی آن است تا به شیوه ی تحلیلی - توصیفی و با استفاده از متن دیوان محمود درویش سیمای اشغالگران یهود را در آن بررسی و تحلیل کند و به این سوال ها پاسخ دهد که : ۱- چه نوع علاقه و پیوندی بین یهود تاریخی و صهیونیسم جهانی وجود دارد؟ ۲- ویژگی های بارز صهیونیسم جهانی کدامند؟ ۳- محمود درویش سیمای صهیونیسم جهانی را در شعر خود چگونه ترسیم می کند؟ ۴- ترسیم سیمای واقعی اشغالگران یهود تا چه میزان بر ذهن و درک مخاطب در بیداری اسلامی و مقاومت تاثیر می گذارد؟

جستجوی شواهد متنی از دیوان شاعر نشان می دهد که وجود ویژگی هایی چون؛ تحریف گری، ادعای اولیای الله بودن، رواج فساد در زمین، شکنجه ی فلسطینیان و موضع گیری خصمانه نسبت به اسلام و مسلمانان و اعراب همگی نشان دهنده ی قابلیت خوانش شعر محمود درویش در ترسیم سیمای یهودیان می باشد.

۱-۲- ضرورت پژوهش

از میان همه ی اقوامی که از آغاز مطالعات تاریخی مورد پژوهش و بررسی قرار گرفته اند، شاید هیچ قومی به اندازه ی قوم بنی اسرائیل دارای تاریخی پیچیده و پررمز و راز نباشد. از جمله مهمترین منابعی که هم حوادث تلخ و شیرین هم اوصاف و ویژگی های بنی اسرائیل را به صورت گسترده مورد بررسی قرار داده اند دو متن مقدس قرآن کریم و عهدین هستند. البته دواوین شعری شاعران پیشین و معاصر نیز سرشار از مطالبی است که درباره ی یهودیان مطرح کرده اند. اما امروزه به دلیل حساسیتی که جهانیان نسبت به عملکرد قوم یهود بویژه صهیونیست جهانی پیدا کرده اند باز خوانی باورها و عقاید و ترسیم سیمای واقعی این قوم از زبان محمود درویش به عنوان شاعری که با آنان زیسته و تعامل مستقیم داشته از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

۱-۳- پیشینه ی پژوهش

با توجه به آوازه و تأثیری که محمود درویش در ادبیات عرب به طور عام و ادبیات مقاومت به طور خاص داشته همواره از سوی پژوهشگران مورد توجه قرار گرفته است. اگر پیشینه ی تحقیق را بر مبنای ماده یعنی شعر مقاومت درویش در نظر بگیریم می توان به موارد زیر اشاره کرد: مقاله ای با عنوان «جایگاه آوارگان فلسطینی در شعر محمود درویش» که توسط رسول بلاوی و همکارانش در سال ۱۳۹۲ در دو فصلنامه ی علمی پژوهشی نقد ادب معاصر عربی به چاپ رسیده است که نگارندگان در این مقاله تلاش کرده اند با زتاب رنج و اندوه آوارگان فلسطینی را در شعر محمود درویش مورد بررسی قرار دهند. مقاله ای با عنوان «بن مایه های ادبیات پایداری در شعر محمود درویش» که توسط محمدرضا نجاریان در نشریه ی ادبیات پایداری دانشگاه باهنر کرمان در سال ۱۳۸۸ به چاپ رسیده که نگارنده در این پژوهش سعی کرده تا جلوه های ادبیات مقاومت چون: هویت ملی، وطن پرستی، تحریک غیرت ملی، مبارزه با ظلم دیرپا، تهدید و نصیحت دشمن و ایجاد امید را در شعر درویش بررسی کند. همچنین می توان از کتاب «ادبیات مقاومت فلسطین»، اثر سید عبدالقادر حسینی نام برد که در سال ۱۳۸۶ در انتشارات آزاد سقز به چاپ رسیده است که نویسنده در آن به بررسی و واکاری رموز بکار گرفته شده در شعر مقاومت درویش پرداخته است. پژوهش های انجام گرفته در حوزه ی شعر مقاومت در پایداری محمود درویش و آثار او بسیار متعدد است. بیان همه ی آنها موجب اطاله ی کلام می شود. از این رو پژوهش حاضر با تلاش متفاوت از نوشته های پیشین، می کوشد تا در قالبی متمایز به طور مشخص به بررسی سیمای اشغالگران یهود در شعر محمود درویش و نقش و تاثیر آن در بیداری اسلامی و مقاومت بپردازد.

۲- پردازش تحلیلی موضوع

۲-۱- اسرائیل و یهود

واژه ی «اسرائیل» از یک منظر معادل با خداست نامی که به حضرت یعقوب (ع) داده شده است. اسرائیل در زبان عبری به معنای «عبدالله» است. «اسراء» یعنی «عبد» و «ئیل» یعنی «الله» با این بیان خداوند متعال، یهود را مورد ملاحظت خود قرار می دهد؛ زیرا آنان را به پیامبر خود، اسرائیل منسوب می کند تا به این وسیله، احساس کرامت را در آنان برانگیزد. واژه ی اسرائیل ۴۳ بار در قرآن کریم آمده است. اما اسرائیل در اصطلاح به دولت صهیونیستی گفته می شود که در سال ۱۹۴۸ م، مردم فلسطین را از خانه و کاشانه ی خویش بیرون راندند و با حمایت قاطع کشورهای انگلیس و آمریکا سرزمین فلسطین را تصاحب کردند و در آنجا تشکیل دولت

دادند. (جدید بناب، ۱۳۸۲: ۲۵) لفظ یهود از لغت عبری «هود» گرفته شده که به معنای حمد و شکر و مجد می باشد. (آجیلی، ۱۳۹۰: ۲۸) اما صاحب مفردات می گوید که واژه ی یهود در اصل مأخوذ از (هُدنا إِلَيْكَ) به سوی تو بازگشتیم می باشد و در مدح این قوم بود. اما بعد از نسخ شریعتشان این نام برایشان باقی ماند اگرچه دیگر به مفهوم مدح نمی باشد. (راغب، ۱۳۸۷: ۸۱۶) و واژه ی یهود مشترک لفظی میان دو معناست: ۱- پیرو دین یهود: براساس این معنا منظور از یهودی، کسانی هستند که پیروان دین حضرت موسی (ع) بوده و کتاب تورات را به عنوان کتاب آسمانی قبول دارند و از شریعت ایشان تبعیت می نمایند و با آمدن اسلام قبول اسلام نمودند و همواره براین دین پایبند هستند. ۲- وابسته به نژاد یهود: براساس این معنا سران صهیونیسم، همواره از یهودیت به عنوان یک ابزار، برای تحقق اهداف نژاد پرستانه ی خود بهره برده و حتی گاه از اظهار الحاد و بی دینی نیز ابایی نداشته اند. چنانکه ماکس نوردو از برجسته ترین چهره های نژاد پرست صهیونیسم، به صورت قاطع و صریح بیان داشته که: «یهودیت دین نیست بلکه تنها مسأله ی خون و نژاد است». (المسیری، ۱۳۷۴: ۸۳) و نیز دیوید دیوک عضو اسبق کنگره ی آمریکا درباره ی دیانت و اصول اعتقادی یهودیان و اسرائیلیان در کتاب خود می گوید: «دست کم سه چهارم یهودیان و اسرائیلیان، اعتقادی به خداوند ندارند و بی دینند». (کریمیان، ۱۳۸۸: ۱۳)

۲-۲- ترسیم چهره ی یهودیان در شعر محمود درویش و نقش آن در مقاومت و بیداری اسلامی

ترسیم چهره ی دشمن یکی دیگر از موضوعاتی است که در شعر شاعران مقاومت به شکل های متفاوت تجلی یافته است و در حقیقت، شاعران با بهره گیری از تشبیه ها، نمادها و رمزها به توصیف و ابراز آن می پردازند که این نمادها، در نمایاندن چهره ی واقعی غاصبان تأثیر بسزایی دارد. از ویژگی های انسان مقاوم، شناختن چهره ی ظالم و شناساندن آن به دیگران است (حمود، ۱۹۹۵: ۱۲۶/۶) ما در این جستار بر آن هستیم تا به تبیین رفتارها، آئین، آداب، اخلاق، عقائد، باورها و هویت یهودیان اشغالگر در قالب سه ویژگی کلی عقیدتی، اجتماعی و سیاسی در شعر محمود درویش بپردازیم.

۲-۲-۱- ویژگی های عقیدتی و ایمانی یهودیان

۱-۱-۲-۲- تحریف گری

قرآن کریم یهودیان را به ویژگی هایی از قبیل دروغگوئی (آل عمران: ۳ و ۷۸)، حيله گری (بقره: ۶۵-۶۶) دنیا طلبی (بقره: ۹۶) و دهها صفت ناپسند دیگر از جمله تحریف گری وصف می کند. به طور کلی، تحریف یعنی تغییر یا تفسیر نادرست هر متن، سخن یا کرداری که در هر صورت، عملی ناپسند است. از همه خطرناک تر تحریف در اسناد دینی و معنوی است که سرنوشت ساز است؛ همانند تحریف گفتار الهی یا تحریف سخنان، کردار یا ویژگی های پیامبران و امامان که می تواند مسیر انسانها را عوض کند. تحریف یهود از این سنخ تحریف ها بوده است و در قرآن کریم، این عمل ناپسند، به دانشمندان و خواص یهود نسبت داده شده و در تمام موارد به صورت فعل مضارع «یحرفون» آمده است که چنین تعبیری، در ادبیات عرب بر استمرار و پایداری بر آن فعل دلالت می کند.

تحریف تورات، نوشتن احکام و دستورات الهی از سوی علمای یهود در قبال رشوه، تغییر احکام الهی براساس هواهای نفسانی خودشان و نیز تحریف اخبار و روایات تاریخی از صفات مشهور قوم یهود در طول تاریخ بوده است. این صفت مربوط به یک

دوره ی خاص تاریخی یهود نیست البته الزاماتی که تحریف کردن دارد موجب شده که بیشترین مخاطب این صفت اجبار و بزرگان یهود باشند.

یهودیان بنا به سه عامل مذهبی، نژادی و سیاسی در طول تاریخ به تحریف گری پرداخته اند. بدین صورت که آنان از جهت دینی و مذهبی بر این باورند که آنان مالکان اصلی فلسطین هستند و مأموریت دارند که به آنجا بازگردند و از نظر عامل نژادی معتقدند که آنان ملت برگزیده ی خداوند هستند و باید به سرزمینی که خداوند به آنان وعده داده بازگردند و از نظر عامل سیاسی پیوسته کشورهای استعمارگر، یهودیان را برای رسیدن به اهداف خود در فلسطین یاری می کردند نه از آن جهت که آنان استحقاق آن را دارند بلکه تنها به خاطر هدف های استعماری خود، تا با همکاری یهودیان و رواج افکار خرافی آنان، به جهان اسلام ضربه ی بزرگی وارد نمایند.

محمود درویش با وقوف کامل بر اهداف شوم یهودیان در طول تاریخ از این خصلت آنان تحت عنوان «تزویر الوثائق» (جعل اسناد) نام برده تا اینکه یهودیان را تحریف گران تاریخ و باورهای آنان را انحرافی تلقی کند.

«أَرِيدُ أَنْ أَرْسُمَ شِكْلَكَ / أَيُّهَا الْمُحَاصِرُ بَيْنَ الرِّيحِ وَالْخَنْجَرِ أُرِيدُ أَنْ أَرْسُمَ شِكْلَكَ / كَيْ أَجِدَ شِكْلِي فِيكَ / فَأَتَّهِمُ بِالْتَّجْرِيدِ وَتَزْوِيرِ الْوِثَائِقِ وَالصُّورِ الشَّمْسِيَّةِ / أَيُّهَا الْمُحَاصِرُ بَيْنَ الرِّيحِ وَالْخَنْجَرِ وَالرِّيحِ» (درویش، ۲۰۰۰: ۱۸۱). ترجمه: می خواهم که شکل تو را بکشم ای محاصره شده میان باد و خنجر می خواهم که شکل تو را بکشم تا شکل خود را در تو بیابم. پس من به جداسازی و تزویر (جعل و تحریف) اسناد و صورت های خورشید متهم می کنم. ای محاصره شده میان باد و خنجر.

«ریح» در این اشعار نماد دشمن صهیونیستی است و «تجرید» اشاره به عدم پابندی یهودیان به امر مقدس ازدواج و نظام خانواده و «تزویر الوثائق» به جعل اسناد و ساخت اسطوره های انحرافی توسط یهودیان و «الصور الشمسية» به استفاده از نشان خورشید به عنوان علامت پرچم یهودیان اشاره دارد که آن پرچم با این علامت باید در سرزمین فلسطین به اهتزاز درآید شاعر از رهگذر این مفاهیم مخاطبان خود را نسبت به برخی باورهای تحریفی و انحرافی در مورد فلسطین آگاه و یهودیان را نسبت به چنین افکار انحرافی محکوم و متهم می کند.

نمونه بارز تحریف گری یهود ساخت اسطوره های جعلی است: در زمان پیامبری حضرت یوسف (ع) بنی اسرائیل به اسطوره های مصریان و یونانیان نزدیک شدند، ولی پس از آن، به دلیل قدرت مادی فرعون ها و رشد تمدن مادی یونان و روم باستان و تقلید کورکورانه ی مستضعفان خداپرست از زورمندان زمان، دین یهود با اسطوره های شرک آمیز همراه شد. هرچه زمان می گذشت و دنیا پرستان و ریاکاران بنی اسرائیل قدرت می گرفتند، این دین هم بیشتر منحرف می شد تا اینکه گروهی از خواص لجوج و ماده گرای بنی اسرائیل، پس از حضرت سلیمان (ع) و حضرت داوود (ع) بر بنی اسرائیل چیره شدند و زرسالاران دنیا خواه یهودی، افسار عوام جوزه را بدست گرفتند و این دین را بیش از پیش منحرف کردند قبیله ی یهودا با زور و همکاری همسایگان مشترک و زورمند خود، بریازده سبط دیگر چیره شد و خداپرستان بنی اسرائیل را نابود کرد و عصر یهودیت آغاز شد. دیگر، حاخام ها و کاهنان، از پیامبران هم مهمتر شده بودند و با نزدیکی به دربارها ایدئولوژی قومی یهود را جایگزین دین توحیدی موسوی کردند. به این ترتیب کم کم اسطوره های قومی یهود هم پشت سر هم متولد شدند که معجونی از دنیاپرستی، خودخواهی، شرک، نژاد پرستی و قدرت خواهی یهود بودند: «ماذا تُريدُ؟ / وَ أَنْتَ مِنْ أُسْطُورَةٍ تَمْشِي إِلَى أُسْطُورَةٍ / عَلَمًا؟» (درویش، ۲۰۰۰: ۳۸) ترجمه: چه می خواهی؟ تو برای رسیدن به پرچم و کشور مستقل از یک اسطوره به اسطوره ی دیگر می روی؟

در این اشعار شاعر بر این باور است که یهودیان صهیونیست با طراحی اسطوره های جعلی مختلف به دنبال برافراشتن (عَلَم) برای خود هستند که این عَلَم در زبان شاعر نشان از سرافرازی و پیروزی است و به اهتزاز درآمدن آن نشان از افتخار، فرهنگ، تمدن و هویت دیرینه است که یهودیان می خواهند با برافراشتن آن در سرزمین فلسطین، دولتی مستقل و آزاد داشته باشند و تنها راه رسیدن

به چنین هدف شوم را ساخت اسطوره های جعلی می پندارند که شاعر مخاطب خود را به وعی و آگاهی در این زمینه دعوت می کند.

بنا بر آنچه که گفته شد رژیم جعلی و غاصب اسرائیل از آرمانهای یهود بیشترین سوء استفاده را کرده است و موجودیت سیاسی خود را براساس چند اسطوره ی تحریفی بنا نهاده است.

مهمترین اسطوره ی تاریخی در اندیشه ی صهیونیسم سیاسی، اسطوره ی «وعده» است. این اسطوره برگرفته از آیات تورات است. در سفر پیدایش باب پانزدهم آیه هجده آمده است: «در آن روز خداوند با ابراهیم (ع) عهد و پیمان بست که این زمین را از نهر مصر تا نهر فرات به نسل تو می بخشم». (سفر پیدایش: ۱۸)

محمود درویش در قصیده ی «الأغنية والسُّلطان» برای «السلطان» که رمز و نمادی برای رژیم غاصب اسرائیل است و برای آن، هویت و وجودی خارج از عالم ذهن و خیال قائل نیست و این در حالی است که یهودیان صهیونیسم به اشغال وطن مادری شاعر قانع نبوده بلکه در اندیشه ی توسعه ی سرزمین خود براساس اسطوره ی انحرافی «وعده» از نیل تا فراتند:

«قال: إِنَّ الْعَيْبَ فِي الْمِرْآةِ / فَلْيُخَلِّدْ إِلَى الصَّمْتِ مُعْنِيكُمْ، وَعَرْشِي / سَوْفَ يَمْتَدُّ / مِنَ النَّيْلِ إِلَى النَّهْرِ الْفُرَاتِ! / أَسْجِنُوا هَذِي الْقَصِيدَةَ / عُرْفَةَ التَّوْقِيفِ / خَيْرٌ مِنْ نَشِيدٍ ... وَجَرِيدَةً» / (درویش، ۲۰۰۰: ۱۱۴) ترجمه: گفت: که ایراد در آئینه است. و آواز خوانتان باید خاموشی دائم برگزیند و عرش من از نیل تا فرات امتداد خواهد یافت. این قصده را زندانی کنید. اتاق بازداشت بهتر از سرود و روزنامه است.

یکی دیگر از اسطوره های انحرافی (تحریفی) صهیونیسم سیاسی، اسطوره ی (سرزمین بدون ملت، برای ملت بدون سرزمین) می باشد این اسطوره یک شعار صهیونیستی است که شناخت تاریخ آن دشوار است، اما می توان گفت که این شعار یک تعبیر سکولاریستی از یک دیدگاه انجیلی است که می گوید: «فلسطین یک سرزمین موعود و مقدس و یهود نیز ملتی مقدس است از این رو ملت مقدس به ناچار باید به سرزمین مقدس بازگردد، زیرا صاحب آن است.» (صفحات ۱۳۸۳: ۱۵). با توجه به تاریخ و گذشته ی سرزمین فلسطین که امواج اعراب، هم در دوره ی قبل از اسلام و بعد از اسلام در آن جریان داشته است، محمود درویش بی پایه و اساس بودن خیالهای خام یهودیان صهیونیست را در مورد این که فلسطین از نظر تاریخی یک منطقه ی یهودی نیست هرچه بیشتر روشن کرده و به این شعار آنان که فلسطین «سرزمین بدون ملت، برای ملت بدون سرزمین» می باشد به دیده ی تهکم و استهزاء می نگرد و اشغالگران غاصب اسرائیل را مورد خطاب قرار می دهد و در این ابیات (الطائفیون) رمز و نمادی است برای گروه های مقاومت و احزاب مختلف فلسطینی که باید در برابر «الصلیبین» که نماد یهودیان اسرائیل است و دشمن مشترک همه ی آنهاست هم پیمان و متحد شوند.

«أَلَسْتُمْ أَنْتُمْ الْجَوَابُ؟ / وَ لِيَتَحَالَفَ الطَّائِفِيُّونَ مَعَ الصَّلِيبِيِّينَ، يَبْعُدُونَ الْمُقَاتِلِينَ عَن حُدُودِ الْأَرْضِ / وَيَنْهَبُونَ مِنَ الشَّعْبِ / أَلَسْتُمْ شَعْبًا فِي الْأَرْضِ وَ أَرْضًا فِي شَعْبٍ؟! / أَلَسْتُمْ أَنْتُمْ الْجَوَابُ?!» / (درویش، ۲۰۰۰: ۱۸۰) ترجمه: آیا جوابی ندارید و فرقه گرایان باید با صلیبی ها هم پیمان شوند، و رزمندگان را از حدود زمین دور نگه می دارند و زمین ملتی را به یغما می برند آیا شما ملتی در این سرزمین و زمینی در این ملت نیستید؟ آیا جوابی ندارید؟

از دیگر اسطوره های تحریفی تاریخی صهیونیسم سیاسی، اسطوره ی «تصرف سرزمین مقدس» است. برخی، وعده های کتاب مقدس درباره ی مالکیت این سرزمین را دست آویزی برای برخی یهودیان افراطی موسوم به صهیونیست ها، جهت کسب

مشروعیت سلطه بر آن سرزمین می دانند که بر اثر آن موضوع سرزمین مقدس صبغه ی سیاسی شدیدی یافته و نزاع های درون طائفه ای و بین اادیانی فراوانی پدید آورده است. (گارودی، ۱۳۷۷: ۳۵۷۰) در این زمینه «موشه دایان» شرط یهودی بودن را تصرف و تسلط بر سرزمین فلسطین می داند و می گوید: «اگر بر تورات مسلطیم، اگر خود را قوم تورات می دانیم، بایستی بر سرزمین های توراتی نیز مسلط شویم، سرزمین های قضات و ریش سفیدان، بیت المقدس، حبرون، اریحا و بازم جاهای دیگر». (گارودی، ۱۳۶۹: ۳۹)

درویش برای وصف این اسطوره و باور تحریفی و انحرافی یهودیان از گونه های زیبایی شناختی کلام بهره جسته و در قصیده ی طولانی «الهندي الأحمر أمام رجل الأبيض» اسطوره ی یهودیان را با میراث اسلامی در آمیخته است بدین گونه که عبارت (لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لَنَا دِينُنَا) به آیه ی ۶ سوره ی الکافرون دلالت دارد که خداوند متعال از زبان پیامبر (ص) خطاب به مشرکان می فرماید: (لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لِي دِينِي) که بر اساس این آیه ی شریفه کافران و مستکبران از حضرت محمد (ص) خواستند که برای مدتی مشخص خدای آنان و برای مدت زمان دیگری خدای محمد (ص) را عبادت و پرستش کنند و این در حالی است که این عبارت در جایگاه دیگر اشاره دارد بر ادعای تحریف شده ی یهودیان در تورات مبنی بر اینکه خدای عالم هستی فقط خدای یهودیان است و اقوام و ملل دیگر خدایان دیگری دارند و سرزمین فلسطین، سرزمین موعود یهودیان است و آنان باید این سرزمین را به سلطه و تصرف خود در آورند.

«لَكُمْ رَبُّكُمْ وَ لَنَا رَبُّنَا، وَ لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لَنَا دِينُنَا / فَلَا تَدْفِنُوا اللَّهَ فِي كُتُبٍ وَ عَدَّتْكُمْ بِأَرْضٍ عَلَى أَرْضِنَا / كَمَا تَدْعُونَ، وَ لَا تَجْعَلُوا رَبُّكُمْ حَاجِبًا فِي بِلَاطِ الْمَلِكِ!» (درویش، ۲۰۰۰: ۵۶۴). ترجمه: ما را خدایی است شما را خدایی، شما را دینتان و ما را دینمان، خدا را در کتابهایی که شما را به سرزمینی بر سرزمینمان وعده داده مدفون نکنید آنگونه که ادعا می کنید و خدایتان را نگاهانی در دربار پادشاه قرار ندهید.

محمود درویش در جای دیگر، از این باور انحرافی و ادعای دروغین توراتی مبنی بر ارض مقدس و تصرف آن توسط یهودیان تحت عنوان «العروش الزائفه» نام می برد که در آن «الریح» اول رمز و نماد یهودیان غاصب اشغالگر است که ویژگی و مشخصه ی بارز «ریح» حمله ی ناگهانی و هجوم و در نوردیدن چیزی جهت سلطه و احاطه بر آن و خرابکاری و ویرانگری می باشد و «ریح» دوم نماد خود شاعر و مبارزان و فدائیان فلسطینی است که در برابر حمله و هجوم یهودیان جهت تصرف سرزمین مقدس فلسطین با استناد بر ادعاهای دروغین توراتی خود، ایستاده اند و مقاومت می کنند: «مَاذَا تَقُولُ الرَّيْحُ، نَقْتَلِعُ الْمَرَكَبَ وَ الْكَوَاكِبَ وَ الْخِيَامَ مَعَ الْعُرُوشِ الزَّائِفَةِ» (همان: ۲۹۲). ترجمه: باد چه می گوید؟ ما بادیم مرکب ها و ستارگان را بر می کنیم و چادرهای با عرش های دروغین را.

تغییر مضامین مزامیر داوودی (ع) نیز از دیگر مصادیق و مظاهر تحریف گری قوم یهودی باشد که درویش به کرات در دفاتر شعری خود بدان پرداخته و متذکر شده است که مضامین مزامیر به جای عمل به فرامین اصلی آن که سراسر پرستش، اندرز و دعا و مناجات با ایزد متعال و تجلیل مقام ربوبی است که می خواهد انسان و قلب او را متوجه خدا کند او را به سوی خداوند دعوت نماید به موشک ها، بمب ها و سنگ هایی بدل گشته که از سوی یهودیان اسرائیل بر سر ملت مظلوم فلسطین می بارد: «الْمَزَامِيرُ صَارَتْ حِجَارَةً / رَجْمُونِي بِهَا / وَ أَعَادُوا إِغْتِيَالِي / قُرْبَ بَيَارَةِ الْبُرْتَقَالِ» (همان: ۲۶۷) ترجمه: مزامیر چون سنگ ها شده و مرا با آن سنگ سار کردند و برای ترورم باز گشتند در نزدیکی باغچه ی پرتقال.

طرفداران یهودی سازی سرزمین فلسطین علاوه بر دلایل تاریخی به دلایل دیگری نیز متوسل می شوند. آثار ادیان الهی بزرگ نیز یکی دیگر از دستاویزهای آنان است. آنان مدعی اند یهودیان در این سرزمین آثار بسیاری دارند و باید بدان بازگردند.

از جمله این آثار تاریخی هیکل یا معبد سلیمان است که توسط حضرت سلیمان بنا شده است پس از حضرت داوود فرزندش سلیمان ملقب به حکیم به قدرت رسید. رونقی که تجارت و عمران در عهد او یافت، دوره ی او را از سایر دوره ها متمایز کرد او معبد معروف به هیکل سلیمان را بنا کرد، با وجود این نتوانست همه ی بخش های مملکتی را که از پدر به ارث برده بود حفظ کند و در اواخر دوره ی حکومتش شکایت از مالیات سنگین به تجزیه ی یهودیان انجامید. با مرگ سلیمان کشور به دو بخش تقسیم شد: مملکت اسرائیل در شمال که این کشور بعد از دو قرن عاقبت به دست عاشوریان برافتاد. مملکت یهودیه در جنوب که بخت النصر کلدانی آن را برانداخت و او در سال ۵۸۶ ق. م، قدس را فتح کرد و بعد از سوزاندن هیکل سلیمان و قصر پادشاه، بیش از ۵۰ هزار نفر را به اسارت گرفت و به عنوان آواره به بابل کوچ داد. یهودیان حدود ۷۰ سال در بابل ماندند و در این دوره که به اسارت بابلی معروف است زبانشان تغییر پذیرفت و آدابشان دگرگون شد، چندان که وقتی که کوروش، در سال ۵۳۹ ق. م، بر بابل و بلاد شام مستولی شد به یهودیان اجازه داد که به قدس برگشتند هیکل را که در سال ۵۸۶ ق. م، ویران شده بود در سال ۵۱۶، بازسازی کردند. همچنین توانستند یک رشته قوانین دینی را که به «دین یهود» معروف شد پی ریزی کنند. (یحیی، ۲۰۰۷: ۱۷) درویش در قصیده ی بلند «مأساة النرجس - مله‌ة الفضة» ضمن مطالبه ی حقوق سرزمینی خود از اشغالگران یهود، این نوع تفکر و استدلال آنان را پنداری پوچ و واهی و تحریفی می انگارد و خطاب به صهیونیست ها می گوید: آیا ما نمی توانستیم چون تفکر تحریفی یهودیان بر یک متر متروکه از بنایای داوود و سلیمان نبی گرد هم بیاییم و متحد شویم و به نیایش خرافی چون یهودیان پردازیم؟! «هل نستطيع بناء معبدنا على متر من الدنيا... لنعبد؟ / خالق الحشرات والأسماء والأعداء والسر المحبب في ذبابه؟» (درویش، ۲۰۰۰: ۵۲۹) ترجمه: آیا می توانستیم معبدی را بر یک متر از این دنیا بنانیم... تا عبادت کنیم، ای خدای حشرات و نامها و دشمنان و راز پنهان در مگشش.

البته محمود درویش ادعای حاکمیت و مالکیت یهودیان بر سرزمین فلسطین را به خاطر حکومت موقت آنان بر سرزمین فلسطین در زمان های گذشته ی بسیار دور و احیاء و تجدید بقایای بنایایی داوود و سلیمان نبی را به عنوان انگیزه ای برای بازگشت به سرزمین موعود، ادعائی سست و انحرافی (تحریفی) تلقی می کند و از موضع قدرت با یهودیان سخن می گوید و قاطعانه بیان می کند که ما با مبارزه ی فدائیان وطن هیکل را نابود خواهیم کرد:

«الله أكبر / هذه آياتنا، فأقرأ باسم الفدائي الذي خلقنا / من جرحه شققا / سندمر الهيكل / هل كنا هواء مالحا كي تفتحي رتيك للماضي؟ / و تبنى هيكل القدس القديمة.» (همان: ۳۵۵) ترجمه: خدا بزرگ است این آیات ماست پس بخوان با نام فدائی ای که از زخمش افقی را آفرید. ما مجسمه را نابود خواهیم کرد. آیا ما هوایی شور بودیم تا درونت برای گذشته باز شود و مجسمه ی قدس قدیم را بنا نهی؟!.

به عنوان بخش پایانی این قسمت از تحریف کتاب مقدس توسط یهودیان سخن می گوئیم. «کتاب مقدس» عنوان مجموعه ای از نوشته های کوچک و بزرگ است که مسیحیان همه و یهودیان بخشی از آنها را کتاب آسمانی و الهی خود می دانند. «تورات» کتاب آسمانی موسی کلیم الله است که از جانب خداوند بر او نازل شده است. اما دانشمندان و فقهای یهود، قرن ها پس از آنکه حضرت موسی (ع) به دیار باقی شتافتند، به منظور اعمال و حفظ نفوذ و سلطه ی خود بر پیروان این آئین الهی، براساس امیال و

آرزوهای خود، اقدام به تحریف تورات کردند. در این میان یکی از اصلی ترین منابع شناخت ماهیت وجودی رژیم صهیونیستی اسرائیل، کتاب «تلمود» است. این کتاب، مجموعه ای از شرح و تفسیرهایی است که خاخام های یهود، طی سال های متمادی، بر تورات نوشته اند. علماء و احبار یهود، در پاسخ به شبهاتی که در باب تورات تحریف شده مطرح می شده و به اقتضای زمان، از نزد خود تأویل و تفسیرهایی بر آن نوشته و آن را به کلام وحی نسبت دادند و با گذشت زمان این تأویل و تفسیرها، مفصل تر و حجیم تر شد و به تدریج جای تورات را گرفت.

محمود درویش در تمامی دفاتر شعری خود ضمن التزام به ترسیم سیمای واقعی دشمن غاصب و اشغالگر به بیان باورهای انحرافی و غلط یهودیان در کتاب تورات و تلمود می پردازد بگونه ای که اگر فرامین و تعالیم کتاب مقدس در جهت رسیدن به اهداف شوم اشغالگری اش باشد بدان عمل می کند در غیر این صورت به تأویل و تفسیر و در نهایت به تحریف آنها اقدام می نماید:

«يُدْثِرُونَ بِالْفَوْلَادِ، يَضْطَجِعُونَ مَعَ قَتِيَاتِهِمْ، يَتَزَوَّجُونَ، يُطَلِّقُونَ، يُسَافِرُونَ وَيُوَلِّدُونَ/ وَيَعْمَلُونَ، يَقْطَعُونَ الْعُرْفِي دَبَابَةَ/ أَهْلًا وَسَهْلًا ... / يُخْرِجُ الْفَاشِي مِنَ جَسَدِ الضَّحِيَّةِ/ يَرْتَدِي فَصْلًا مِنَ التَّلْمُودِ/ أَقْتُلُ كَيْ نَكُونُ» (همان: ۱۷). ترجمه: خود را با فولاد می پوشانند، می خوابند با دخترانشان، ازدواج می کنند، رها می کنند. مسافرت می کنند و به دنیا می آورند و کار می کنند و زندگی را در تانگ سپری می کنند. سلام و خوش آمدید... فاشیست از جسد قربانی شده خارج می شود فصلی از کتاب مقدس را می پوشد: می کشم تا باشم.

۲-۲-۱-۲- ادعای اولیای الهی بودن

یهودیان بر این باورند که نزدیکان و مقربان درگاه الهی هستند به نحوی که خداوند را نیز فقط خدای یهود می دانند نه خدای سایر اقوام و ملل. لذا براساس این باور و اعتقاد انحرافی، یهودیان صهیونیسم باز به اسطوره سازی پرداخته و اسطوره ی «قوم برگزیده» را مطرح کردند.

در متون مقدس یهودی درباره ی برگزیدگی قوم یهود سخن به میان آمده است؛ قرآن کریم نیز این برگزیدگی را (دست کم در مقطع زمانی خاص) مورد تصدیق قرار داده است. اصل اعتقاد به برگزیدگی قوم بنی اسرائیل به عهدی برمی گردد که بین خداوند و حضرت ابراهیم (ع) بسته شده است. در واقع این امر وعده ای است که خداوند در ازای اطاعت بی چون و چرای ابراهیم در ماجرای ذبح فرزندش به او داده است بدین گونه که خداوند فرموده است: «به ذات خود قسم خورده ام که چون مرا ملاقات کردی و حتی یگانه پسرت را از من دریغ نداشتی، تو را چنان برکت دهم که نسل تو مانند ستارگان آسمان و شن های دریا بی شمار گردند و بر دشمنان خود پیروز شده موجب برکت همه ی قوم های جهان خواهند گشت به این خاطر که تو مرا اطاعت کرده ای.» (سفر پیدایش، ۱۵: ۲۲-۱۸)

محمود درویش براساس اسطوره ی انحرافی «قوم برگزیده» یهودیان صهیونیست را «الأنبياء» می خواند البته با عنایت بر اینکه انبیاء در شعر محمود درویش دارای دو وجه می باشد: یکی وجه ایجابی که در این معنا بر پیامبران به عنوان راهنمایان بشر دلالت دارد و دیگری وجه سلبی که نماد جایگزین یهودیان دروغگوست و اشاره به ادعای انحرافی آنان در قداست و ذاتی پاکشان دارد:

«رَأَيْتُ الْأَنْبِيَاءَ يُوجِرُونَ صَلِيهِمْ/ وَإِسْتَأْجَرْتَنِي آيَةَ الْكُرْسِيِّ دَهْرًا/ وَ مَدِينَةَ الْبَيْتْرِوَلِ تَحْجِزُ مَعْقَدًا فِي جَنَّةِ الرَّحْمَنِ ... قُلْتُ لِي/ وَطَوْبِي لِلْمَمُولِ وَالْمُؤَذِنِ وَالشَّهِيدِ» (درویش، ۲۰۰۰: ۵۴۷). ترجمه: پیامبران را دیدم که صلیب هایشان را به اجاره می دادند و آیه الكرسى

روزگاری مرا به کار گمارد و شهر نفت صندلی را در بهشت رحمان برآیم رزرو می کند در حالیکه شما به من گفتید: خوشا به حال سرمایه گذار و اذان گو و شهید.

مطابق سفر تثنیه، باب هفتم آیه ی ۶: «قوم خاصّ تو از برای خدای خالق خود را برگزید. خدای خالق تو از برای خود قوم برگزیده از همه ی قوم ها که در روی آن زمین ساکن اند». علماء و مفسرین یهود مصداق این قوم برگزیده را قوم بنی اسرائیل می دانند و معتقدند که نمی توان پذیرفت که غیر از این قوم برگزیده پیامبری آمده و ناسخ طریقت بنی اسرائیل باشد.

باتوجه به آنچه گفته شد شاعر براساس اسطوره ی «قوم برگزیده» یهودیان صهیونیسم اسرائیل را با بهره جستن از صنعت استعاره ی تهکّمیه، قدیمی ترین ملت می داند و در قداست و پاکی آنان را اولیاء الله می خواند: «لَكِنَّ الْجُنُودَ الطَّيِّبِينَ / الطَّالِعِينَ عَلَى فَهَارِسِ دَفْتَرٍ / قَدَفْتَهُ أَمْعَاءَ السَّنِينَ» (همان: ۱۷۲). ترجمه: اما سربازان پاک، برآمده از فهرست های دفتری که اندرون سال ها آنها را انداخته است.

۲-۲-۲-۲-۲ ویژگی های اجتماعی

۱-۲-۲-۲-۲-۲ رواج فساد در زمین

عیاشی و شهوت رانی و خوشگذرانی یهود تنها به زمان پیامبر (ص) محدود نمی شود بلکه در طول تاریخ، آنان متصّف به این رزیده ی اخلاقی بوده و هستند، چنانچه فساد و فحشا در اسرائیل از مرحله ی پست حیوانی نیز تجاوز کرده است، روزنامه ی هاغولام ضمن تحقیقی نوشته است: «زنا در اسرائیل به هیچ وجه ممنوع نیست و حتی قانون هم نمی تواند از آن جلوگیری کند». (جدیدبناب، ۱۳۷۹: ۱۲۲) رواج فساد در رژیم غاصب اسرائیل، این کشور را تبدیل به کشور اول تجارت زنان و فساد کرده است. (آجیلی، ۱۳۹۰: ۲۱۴) برای عینیت بخشیدن به آنچه گفته شد شاعر در رباعیات کوتاه خود به عیاشی و خوشگذرانی صهیونیست ها در داخل سرزمین های اشغالی و غم و اندوه ناشی از آن برای فلسطینی ها اشاره کرده است: «أُرِيدُ مَا أُرِيدُ مِنَ الْحُبِّ ... إِنِّي أُرِي / خِيُولًا تُرْقِصُ سَهْلًا، وَخَمْسِينَ عَيْتَارَةً تَنْهَدُ / وَسِرْبًا مِنَ النَّحْلِ يَمْتَصُّ تَوْتَ الْبَرَارِي» (درویش، ۲۰۰۰: ۵۱۴) ترجمه: می بینم آنچه را که از عشق می خواهم. می بینم اسبانی را که به آسانی می رقصند و پنجاه گیتار، آه می کشند و دسته ای از زنبورها توت براری را می مکند.

شاعر در این ابیات دشمنان فلسطین را گله های اسبی می داند که آزادانه و با آرامش کامل در حال گشت و گذار و رقص هستند در این اشعار شاعر از خاصیت استعاری زبان، برای سرزمین فلسطین، «توت البراری» و برای اشغالگران یهود «النحل» را به عاریه می گیرد که مکیدن آن استعاره از هجوم و ایجاد فساد و هرج و مرج و بی نظمی است که توسط متجاوزان رژیم جعلی اسرائیل نسبت به سرزمین فلسطین صورت می پذیرد و شاعر امت اسلامی و مردم فلسطین را نسبت به خطری که آنان را تهدید می کند هشدار داده و بیدار می کند.

۲-۲-۲-۲-۲ مساوت قلب و جنایت کاری

این ویژگی در یهودیان صهیونیست با توجه به عملکرد آنان در فلسطین اشغالی و دیگر نقاط جهان و اساس بودن اسطوره ی پاک سازی قومی و روحیه ی نژاد پرستی تداوم دارد. بگونه ای که درویش در دفاتر شعری خود جنایت های رژیم غاصب اسرائیل را

روایت کرده و براین اساس کشتار مردم بی گناه را شغل و حرفه ی او معرفی می کند: «قالَ مَنْ يَعْتَرِفِ الْقَتْلَ هُنَاكَ / يَقْتَلِ الْحُبَّ هُنَا» (همان: ۱۶۱) ترجمه: گفت چه کسی آنجا پیشه اش کشتن است؟ عشق را اینجا نیز می کشد.

شاعر در ادامه برای تبیین و ترسیم سیمای جنایتکاری یهودیان از چارچوب اسطوره ای و فکر انحرافی یهودیان برای بقا و دوام حکومت نامشروعشان بهره می جوید: «يَقْصِفُونَ مَقَابِرَ الشُّهَدَاءِ / يُدْثِرُونَ بِالْفُلُودِ، يَضْطَجِعُونَ مَعَ / فِتْيَانِهِمْ، يَتَزَوَّجُونَ، يَطْلُقُونَ، يُسَافِرُونَ وَ يُوَلَّدُونَ / وَ يَعْمَلُونَ وَ يَقْطَعُونَ الْعُمَرَ فِي دَبَابَةٍ / اهلاً وَ سهلاً... / يَرْتَدِي فَصْلاً مِنَ التَّلْمُودِ / أَقْتُلُ كَيْ أَكُونَ» (همان: ۳۶۶) ترجمه: مقبره ی شهیدان را می شکنند، خود را با فولاد می پوشانند، می خوابند با دخترانشان، ازدواج می کنند و رها می کنند. مسافرت می کنند و به دنیا می آورند کار می کنند و زندگی را در تانگ سپری می کنند. سلام و خوش آمدید... فصلی از کتاب مقدس را می پوشد، می کشم تا باشم.

پس درویش به بیان نقض حقوق بشر توسط یهودیان اسرائیل تحت عنوان جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی: قتل عام عمومی و دسته جمعی، اعمال رفتارهای غیرانسانی که باعث ایجاد درد و رنج جسمانی و روانی می شود، ایجاد ترس و وحشت، حصر غیرقانونی، تخریب اموال، حمله به نظامیان و غیرنظامیان، حمله به مراکز آموزشی، تأسیساتی و درمانی و غیره می پردازد. به عنوان نمونه محمود درویش در قصیده ی «تسجیلیه» جنایت یهودیان در صبرا و شتیلا را به وصف می کشد که در ۱۶ سپتامبر سال ۱۹۸۲ م، نیروهای اسرائیلی با نقشه ی آریل شارون وزیر جنگ اسرائیل به اردوگاههای صبرا و شتیلا در نزدیکی بیروت که پناهندگان فلسطینی را در خود جای داده بودند حمله کردند و بیش از (۸۰۰) نفر فلسطینی را قتل عام کردند:

«كَيْلٌ طَوِيلٌ / يَرْصُدُ الْأَحْلَامُ فِي صَبْرَا / صَبْرَا نَائِمَةٌ / صَبْرَا بِقَايَا الْكُفِّ فِي جَسَدِ قَتِيلٍ / صَبْرَا تَخَافُ اللَّيْلَ وَ خَنْجَرُ الْفَاشِي يَصْحُو / صَبْرَا لَا أَحَدٌ / صَبْرَا هُوِيَّةٌ عَصْرِنَا حَتَّى الْأَبَدِ» (همان: ۳۷۲) ترجمه: شبی طولانی به کمین رویا در شب نشسته است. صبرا در خواب، صبرا باقی مانده ی دستی است که در بدن کشته شده. صبرا از شب می هراسد و خنجر فاشیسم بیدار است. صبرا، تنها نیست صبرا، هویت ماست تا ابد.

یهودیان صهیونیست در سال ۱۹۵۶ م، به روستای کفر قاسم حمله کرده و اهالی این روستا را که به هنگام عصر در بازگشت از مزرعه های خود به روستایشان بودند قتل عام کردند که درویش در سروده ی «مغنی الدم» به بیان این جنایت هولناک پرداخته است:

«آه یا خَمْسِينَ لَحْنًا دَمَوِيًّا / كَيْفَ صَارَتْ بَرَكَةُ الدَّمِ نُجُومًا وَ شَجَرًا؟ كَفَرُ قَاسِمٍ... / قَرْيَةٌ تَحْلُمُ بِالْقَمَحِ، وَ أَزْهَارُ الْبَنْفَسِيحِ / وَ بِأَعْرَاسِ الْحِمَائِمِ... / أَحْصَدُوهُمْ دَفْعَةً وَاحِدَةً / أَحْصَدُوهُمْ / أَحْصَدُوهُمْ» (درویش، ۲۰۰۰: ۹۹) ترجمه: آه ای پنجاه صدای خونین چگونه بر که ی خون، ستاره و درخت شد؟! کفر قاسم: روستایی که به گندم و شکوفه های بنفشه رویا می بیند و به عروسی کبوترها. آنان را یکباره درو کردند. آنان را یکباره درو کردند. آنان را درو کردند!

درویش با بیان جنایاتی که رژیم صهیونیستی در اردوگاههای صبرا و شتیلا و حمله به مردم مظلوم و بی دفاع روستای کفر قاسم مرتکب شده منجر به روشنگری و خشم و نفرت نسبت به رژیم جعلی اسرائیل شده و ذهن مخاطب خود را به مقاومت مداوم و بیداری در برابر ظلم و تجاوز سوق می دهد.

۱-۳-۲-۲- مهاجرت

«مهاجرت» ریشه در سنت دین یهودیان دارد و آنان معتقد به رجعت یهودیان به ارض موعود هستند. مهاجرت به عنوان یک سیاست عملی دارای ریشه ی عقیدتی در جامعه ی یهودی می باشد و صهیونیسم از این بستر مناسب برای تحقق آرمان های سیاسی خود بهره جست. (افتخاری، ۱۳۸۰: ۴۵) درویش اساس مهاجرت یهودیان به سرزمین فلسطین را عقاید سوسیال- صهیونیستی می داند که اولین موج این مهاجرت در سال ۱۸۸۱ م، صورت پذیرفت که طی آن یهودیان به صورت مخفی و پنهانی اقدام به خرید زمین از دولت عثمانی و اعراب نمودند و بعد از این اسکان اولیه و شروع فعالیت های کشاورزی توسط یهودیان، درگیری و تنش میان اعراب فلسطین و یهودیان جوانه زد و نهایتاً سیل عظیمی از یهودیان به سرزمین فلسطین سرازیر شدند که جویای خاک و زمین و سرزمینی برای خود بودند: «وَأُطْنِي حَقِيبَةً وَحَقِيبَتِي وَطَنُ الْعَجْرِ / شَعْبٌ يُحِيمٌ فِي الْأَعَانِي وَاللُّخَانِ / شَعْبٌ يَفْتَشُ عَنْ مَكَانٍ / بَيْنَ الشُّطَايَا وَالْمَطَرِ...» (درویش، ۲۰۰۰: ۳۷۲) ترجمه: وطنم ساک است و ساکم وطن غربتی. ملتی که در ترانه ها و دود خیمه زده اند ملتی که مکانی را می جویند میان تکه های ترکش و باران.

در بیانیه ی اعلان تأسیس دولت اسرائیل در ۱۴ می ۱۹۴۸ م، از این عبارت استفاده می شود: ما از ملت یهود در همه ی سرزمین هایی که بدان ها رانده شده اند می خواهیم که پیرامون یهودیان «آرتز اسرائیل» گردآیند تا وظیفه ی مهاجرت و سازندگی را ایفا کنند و آنان را در نبرد بزرگشان برای تحقق بخشیدن به رویای دیرین بازپس گرفتن اسرائیل باز پس دهند. (لیلیانتال، ۱۳۷۹: ۱۰۶) درویش در قصیده ی «تموت آخر و أُحْبِك» به وظیفه ی مهاجرت یهودیان به سرزمین فلسطین پرداخته که در این قصیده «قبائل» سمبرل قبیله های یهودی مهاجر به فلسطین است: «عَرَبِيَانِ / إِنَّ الْقَبَائِلَ تَحْتِ ثِيَابِي تُهَاجِرُ / وَالطُّفْلُ يَمَلَأُ ثَنِيَةَ رَكْبَتِكَ / الْآنَ أَعْلَنَ أَنَّ ثِيَابَكَ كَيْسَتْ كَفَنٌ.» (درویش، ۲۰۰۰: ۲۵۵) ترجمه: دو غریب همان قبیله ها زیر پیراهنم مهاجرت می کنند و کودک پيله ی زانویت را پُر می کند حالا بیان می کنم که لباست کفن مرگ نیست.

درویش همچنین در قصیده ی «أَسْمِيكَ نَرْجِيَهُ حَوْلَ قَلْبِي» یهودیان صهیونیسم را «بربرهای مؤمن» می نامند که بعد از دو هزار سال با مهاجرت به فلسطین تشنه ی تأسیس رژیم اسرائیل هستند: «هَنَا نَسْتَطِيعُ إِنتِظَارَ الْبَرَابْرَةِ الْمُؤْمِنِينَ بِجِيْشٍ / تَوَقَّفَ فِي أَرْضِنَا قَبْلَ مِيلَادِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ / وَأَسَسَ دَوْلَتَهُ بَعْدَ أَلْفِي سَنَةٍ» (همان: ۴۷۸) ترجمه: ما می توانیم در انتظار بربرهای مؤمن با سپاهی که در سرزمینمان قبل از میلاد عیسی (ع) ایستاده باشیم و دولتش را بعد از دو هزار سال بنیان نهاد.

درویش در اشعار فوق به حزن و اندوه ناشی از مهاجرت بی رویه یهودیان به سرزمین فلسطین و سیاست یهودی سازی و شهرک سازی یهودی در اراضی فلسطینیان اشاره دارد و خطر یهودی سازی نگرانی شاعر را برانگیخته که در اشعار خود این خطر را به مسلمانان و هموطنان خود هشدار داده و حس بیداری آنان را نسبت به این اتفاق شوم برانگیخته است.

۲-۳-۲-۲- جنگ افروزی و اشغال

^۱ - واژه ی «بربر» به تمامی اقوام شمالی آفریقا- نواحی شمالی شبه جزیر، بالکان و شبه جزیره ی ایتالیا اطلاق می شود که در سده ی پنجم میلادی، که تشنه ی تصرف سرزمین های تازه بودند مرزهای امپراتوری روم را مورد تاخت و تاز قرار دادند.

است که محمود درویش خود، هم آوارگی و هم شکنجه‌ی مستقیم توسط یهودیان را تجربه کرده به همین خاطر است که این قضیه و جوانب آن در شعر درویش نمودی عینی و صادقانه داشته است: «لَمْ يَبْقَ فِي تَارِيخِ الْعَرَبِ / إِسْمٌ أُسْتَعِيرَهُ / لِأَتَسَلَّلَ بِهِ إِلَى نَوَافِذِكِ السَّرِيَّةِ / أَمَا إِسْمُ الْأَصْلِيِّ / فَقَدْ اِنْتَزَعَتْهُ عَن لَحْمِي / سَيَاطُ الشُّرْطَةِ وَ صَنُوبَرُ الْكَرْمَلِ /» (همان: ۱۸۲) ترجمه: در تاریخ عرب باقی نمانده است اسمی که آن را به عاریه بگیرم تا به وسیله‌ی آن به روزنه‌های تو سری نفوذ کنم اما نام اصلی من را از گوشتم جدا کرده است تازیانه‌های پلیس و صنوبر کرمل.

درویش این حالت گرفتاری انسان فلسطینی به دست اشغالگران یهود را در قصیده‌ی «فِي الْمَسَاءِ الْأَخِيرِ عَلَى هَذِهِ الْأَرْضِ» در اثر شکنجه و آزار و عذاب جسمی و روحی به گرفتاری حضرت مسیح (ع) در شامگاه قبل از به صلیب کشیده شدنش توسط یهودیان تشبیه کرده است: «فِي الْمَسَاءِ الْأَخِيرِ عَلَى هَذِهِ الْأَرْضِ نَقَطُ أَيَّامِنَا / عَن شُجَيْرَاتِنَا، وَ نَعْدُ الضُّلُوعَ الَّتِي سَوْفَ نَحْمِلُهَا مَعَنَا / وَالضُّلُوعَ الَّتِي سَوْفَ نَتْرُكُهَا /» (همان: ۵۵۳) ترجمه: در شاهگاه پایانی بر روی این سرزمین روزگارمان را سپری می‌کنیم از درختچه‌هایمان و پهلویی که آن را با خود داریم، وعده می‌دهیم پهلویی که اینجا رها خواهیم کرد.

شاعر در بسیاری از اشعار و قصائد خود به توصیف جنایت‌ها و مصیبت‌هایی می‌پردازد که دشمن صهیونیستی بر ملت فلسطین وارد کرده است مصیبتی که غم و اندوه ناشی از آن هر قلبی را جریحه‌دار و هر دلی را می‌آزارد.

۴-۳-۲- موضع‌گیری خصمانه نسبت به اسلام، مسلمانان و اعراب

ادبیات بیداری دارای کارکرد بصیرت‌افزایی و غفلت‌زدایی است و همین امر منجر به بیداری مسلمانان می‌شود، زیرا رهایی از استبداد و استعمار، دستیابی به کرامت انسانی، استقلال سیاسی و اقتصادی و فکری و پدیدار ساختن هویت اسلامی در تمامی عرصه‌های زندگی، بارزترین مصادیق بیداری اسلامی تلقی می‌شود. (قادری، ۱۴۰۲: ۹۳) کینه‌ی یهود از صدر اسلام تا اکنون به شکل‌های مختلف ظاهر شده است گاهی در قالب توهین به مقدسات، تفرقه‌افکنی میان مسلمین و گاهی با بوجود آوردن شاخه‌های دینی مانند وهابیت و بهائیت جهت نابودی درونی دین اسلام، جنگ‌افروزی و ... بوده است. (سروقامت، ۱۳۷۷: ۷۵). قرآن کریم نیز یهودیان را سرسخت‌ترین دشمنان مسلمانان (مؤمنان) معرفی می‌کند: «لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ» (مائده: ۸۲) سرسخت‌ترین دشمنان برای مؤمنان را، قوم یهود خواهی یافت. براساس آنچه که گفته شد درویش نیز بر این باور است که اگرچه حالا حمله‌ی اسپان رومی و آن میدان قدیمی جنگ‌نمانده است و شکل جنگ و فتنه‌ی یهودیان متفاوت شده اما هدف و ماهیت امر در اصل همان هدف پیشین است و آن حسادت، کینه و دشمنی علیه اسلام، مسلمین و عرب است: «أَنَا زَيْنُ الشَّابَابِ، وَ فَارِسُ الْفُرْسَانِ / أَنَا مُحَطَّمُ الْأَوْتَانِ / يَا سَمِيكَ صَحْتُ بِالْأَعْدَاءِ / كُلِّي لَحْمِي إِذَا مَا نَمْتُ يَا دِيدَانُ / خِيُولُ الرُّومِ! ... أَعْرِفُهَا / وَإِنْ يَتَبَدَّلُ الْمِيدَانُ!» (درویش، ۲۰۰۰: ۴۴) ترجمه: من زینت جوانان و سوارکار سوارکارانم (عنتره) من درهم شکننده‌ی بت‌ها هستم (ابراهیم‌ع) با نام تو، بر دشمنان فریاد زدم ای کرم‌ها گوشتم را بخور. آنگاه که خوابیدم اسپان روم می‌شناسمش اگرچه میدان کارزار عوض شده است.

شاعر بر این باور است که جنایات و دشمنی صهیونیست‌ها علیه مردم مظلوم فلسطین و اعراب و در نهایت مسلمانان و اسلام، دیرینه و قدیمی است با تمام این اوضاع و احوال شاعر اهل سرزمین خود را برای تداوم مقاومت تا نابودی کامل دشمن صهیونی و بیداری آنان فرامی‌خواند.

نتیجه گیری

مهمترین نتایج این پژوهش را می توان به صورت زیر دسته بندی کرد:

- ۱- بیشترین اشعار محمود درویش را اشعار سیاسی او تشکیل می دهند که شاعر آنها را به مناسبت های مختلف سروده است. شاعر همچنین بخش عمده اشعار خود را وقف بیداری اسلامی و هموطنان فلسطینی اش نموده است و او از مردم می خواهد که درنگ نکرده با آنچه که در دست دارند در پی ظلم و ستمی که به آنان رفته تا نابودی کامل دشمن اشغالگر مبارزه کنند.
- ۲- محمود درویش در سرودن اشعار خود متأثر از اوضاع سیاسی- اجتماعی فلسطین بود بدین معنا که فلسطین در دوره ای که شاعر در آن می زیست جنجالی ترین دوران سیاسی خود را سپری می کرد بگونه ای که دیگر اوضاع نیز تحت الشعاع اوضاع پیش آمده در فلسطین بودند.
- ۳- درویش جهت غنا بخشیدن به فکر و اندیشه ی خود از کلام وحی، تعالیم کتاب مقدس و اسطوره های انحرافی یهودیان صهیونیسم الهام گرفته است.
- ۴- محمود درویش در تمامی دفاتر شعری خود از بن مایه های نمادین، رمز، اسطوره و شگردهای مختلف ادبی در ترسیم سیمای یهودیان اسرائیل سیاسی بهره جسته و این گونه های شعری به عنوان ابزار بیان و تأثیر در مخاطب در راستای خیزش و بیداری اسلامی- عربی نقش عمده ای را ایفا می کنند.
- ۵- ادعای سیاسی صهیونیست سیاسی، مبتنی بر تداوم و یکسانی نژادی صهیونیست های کنونی و قوم بنی اسرائیل تاریخی صرفاً یک ادعای واهی و پوچ است.
- ۶- محور اصلی اشعار درویش در به تصویر کشیدن سیمای یهودیان اسرائیل: تحریف گری، ادعای اولیای الهی بودن، رواج فساد در زمین، قساوت قلب و جنایت کاری، مهاجرت به عنوان یک سنت دینی در یهود، جنگ افروزی و اشغال، شکنجه ی فلسطینیان توسط یهودیان و موضع گیری خصمانه نسبت به اسلام، مسلمانان و اعراب است که شاعر در تبیین و ترسیم این عناوین برای مخاطبان خود از ظرفیت شعری خود بهره برده است بگونه ای که انتقادهای صریح و برجسته ی او بر نقش درویش به عنوان شاعر مقاومت و تأثیر شعر او بر بیداری اسلامی افزوده است.
- ۷- درویش با بیان جعل اسناد توسط یهودیان و ارتکاب جنایات در غصب خاک سرزمینی و کشتار مردمان و شکنجه و عذاب آنان، کاشت بذر عداوت و دشمنی دیرینه با اسلام و مسلمین سعی در جهت بیداری و آگاهی دادن به مردم و تحت تاثیر قرار دادن آنان برای مقاومت مدام در برابر ظلم و تجاوز صهیونیستی بود.

منابع

۳. القرآن الکریم
۴. افتخاری، اصغر. (۱۳۸۰) «جامعه شناسی سیاسی اسرائیل»، تهران: مرکز مطالعات خاورمیانه.
۵. آجیلی، هادی. (۱۳۹۰). «یهود و صهیونیسم از منظر قرآن»، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۶. جدید بناب، علی. (۱۳۷۹). «عملکرد یهود در عصر نبوی»، قم: مؤسسه ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۷. جدید بناب، علی. (۱۳۸۲). «عملکرد صهیونیسم نسبت به جهان اسلام»، قم: مؤسسه ی امام خمینی (ره)، چاپ اول.

۸. جمعی از مؤلفان. (۱۳۸۹). «ادبیات فارسی»، تهران: انتشارات چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، سهامی خاص، چاپ چهاردهم.
۹. جهان بخت لیلی، امید و مافی زهرا. (۱۴۰۱). «کارکرد نظریه‌ی منطق گفتگویی میخائیل باختین در باز نمود اندیشه‌های پایداری و بیداری اسلامی در قصیده‌ی جداریه محمود درویش»، فصلنامه‌ی علمی بیداری اسلامی، سال یازدهم، شماره‌ی چهارم، ص (۱۴۶-۱۴۵).
۱۰. حمود، م. (۱۹۹۵). «الحدائث فی الشعر العربی المعاصر»، بیروت: الشركة العالمیة للکتاب.
۱۱. درویش، محمود. (۲۰۰۰). «الأعمال الشعریة الکامله»، بغداد: دارالحریة للطباعة و النشر، الطبعة الثانیة.
۱۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۳۸۷). «المفردات فی غریب القرآن»، ترجمه‌ی حسین خداپرست، قم: انتشارات نوید اسلام، چاپ سوم.
۱۳. سرو قامت، حسین. (۱۳۷۷). «نفوذ صهیونیسم بر رسانه‌های خبری و سازمان‌های بین‌المللی»، تهران: کیهان.
۱۴. سلیمان، خالد. (۱۳۷۶). «فلسطین در شعر معاصر عرب»، ترجمه‌ی شهره باقری - دکتر عبدالحسین فرزاد، تهران: انتشارات نشر چشمه.
۱۵. صفاتاج، مجید. (۱۳۸۳). «سرزمین بدون ملت برای ملت بدون سرزمین»، تهران: انتشارات آرون.
۱۶. طه باز، سیروس. (۱۳۸۰). «تپه‌های آویشن»، تهران: انتشارات فرهنگ گستر.
۱۷. عهد جدید. (نسخه‌ی اورشلیم). (۱۳۸۷). ترجمه‌ی پیروز سیار، تهران: نشر نی.
۱۸. قادری، قادر. (۱۴۰۲). «بازتاب بیداری اسلامی در اشعار مصطفی صادق رافعی»، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات بیداری اسلامی، ۱۲(۴).
۱۹. کریمیان، احمد. (۱۳۸۸). «غزه در حصار»، قم: موسسه‌ی بوستان کتاب، چاپ سوم.
۲۰. گارودی، روزه. (۱۳۶۹). «پرونده‌ی اسرائیل و صهیونیسم سیاسی»، ترجمه‌ی نسرین حکمی، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۲۱. گارودی، روزه. (۱۳۷۷). «تاریخ یک ارتداد»، ترجمه‌ی مجید شریف، تهران: موسسه‌ی خدمات فرهنگی رسا.
۲۲. لیلیانتال، آلفرد. (۱۳۷۹). «ارتباط صهیونیستی»، ترجمه‌ی سید ابوالقاسم حسینی، تهران: مرکز نشر آثار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه‌های اسلامی.
۲۳. المسیری، عبدالوهاب. (۱۳۷۴). «صهیونیسم»، ترجمه‌ی لواء رودباری، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
۲۴. نویهض، عجاج. (۱۳۷۳). «پروتکل‌های دانشوران صهیون»، مشهد: بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی.
۲۵. یحیی، أحلام. (۲۰۰۷). «صب الغمام»، سوریه، دمشق: دارینوی.